

Araştırma Makalesi / Research Article

Z Kuşağının Teknoloji Bağımlılığı Türü Sanal Mağduriyet Eğilimlerini Etkiler Mi? Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Örneği* **

Does The Type of Technology Addiction of Generation Z Affect Their Cyber Victimization Tendencies? Manisa Celal Bayar University Feas Example

Hilmiye Türesin¹
Fatma Nur Alban²

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 20.07.2024
Revizyon 1: 10.08.2024
Revizyon 2: 21.08.2024
Kabul: 21.08.2024
Yayın: 31.08.2024

Anahtar Kelimeler
Sanal Mağduriyet
Teknoloji Bağımlılığı
Z Kuşağı
Üniversite Öğrencileri

Jel Kodları
C12, I23

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Z kuşağını temsil eden lisans öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı türünü, sanal mağduriyet eğilimlerini ve bu değişkenler arasındaki nedensel ilişkiyi belirlemektir. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 544'ü kadın 391'i erkek olmak üzere toplam 895 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Teknoloji bağımlılığının alt boyutlarından ve bağımsız değişkenlerden web sitelerini kullanmanın dışındaki, sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma ve çevrimiçi oyun oynama değişkenlerinin sanal mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. En yüksek etki çevrimiçi oyun oynamaya ait olmakla birlikte ($\beta=0.201$, S.H.=0.019, $p<0.001$) anlık mesajlaşmanın ($\beta=0.151$, S.H.=0.029, $p<0.001$) ve sosyal ağ kullanmanın ($\beta=0.100$, S.H.=0.030, $p<0.001$) sanal mağduriyet üzerine etkileri benzer düzeyde gerçekleşmektedir. Bulgular sanal mağdur olmada teknoloji bağımlılığı türlerinden üçünün etkili olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin çevrim içi oyun oynama, anlık mesajlaşma ve sosyal ağ kullanma düzeyleri arttıkça sanal mağduriyet yaşamaları artmaktadır. Teknoloji bağımlılığı türlerini azaltılmasının sanal mağduriyeti azaltmada etkili unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Bu çalışmayla teknoloji bağımlılığı türü ve sanal mağduriyet eğilimi hakkında yapılan çalışmalara katkı sağlanmaktadır.

MANUSCRIPT INFO

Submitted: 20.07.2024
Revised (1): 10.08.2024
Revised (2): 21.08.2024
Accepted: 21.08.2024
Published: 31.08.2024

Keywords
Cyber Victimization
Technology Addiction
Generation Z
University Students

Jel Codes
C12, I23

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the type of technology addiction, cyber victimization tendencies, and the causal relationship between these variables among undergraduate students representing Generation Z. A total of 895 students, including 544 female and 391 male students, from the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Manisa Celal Bayar University constitute the sample of the study. In addition to using websites, which are among the sub-dimensions of technology addiction and independent variables, using social networks, instant messaging, and playing online games have a significant effect on virtual victimization. Although the highest effect is attributed to playing online games ($\beta=0.201$, S.E.=0.019, $p<0.001$), instant messaging ($\beta=0.151$, S.E.=0.029, $p<0.001$) and using social networks ($\beta=0.100$, S.E.=0.030, $p<0.001$) also have significant effects on cyber victimization. The findings show that all three types of technology addiction are effective in cyber victimization. According to the analysis results, as the level of online gaming, instant messaging, and social networking usage among the students increases, their experience of cyber victimization also increases. It appears that reducing types of technology addiction could be an effective factor in decreasing cyber victimization. This study contributes to research on technology addiction and tendencies toward cyber victimization.

Önerilen Atf
Suggested Citation

Türesin, H., & Alban, F. N. (2024). Z kuşağının teknoloji bağımlılığı türü sanal mağduriyet eğilimlerini etkiler mi? Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(2), 85-96.

* Bu çalışma, TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) tarafından yürütülen, 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı, 2022 yılı 2. dönem projesi (Proje No: 1919B012213815) tarafından desteklenmektedir.

** Bu çalışma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan E-050.01.04-556210 sayılı ve 02.06.2023 tarihli etik kurul izni alınmıştır.

¹ Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, hilmiye.turesin@cbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7050-0495>

² Lisans Mezunu, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, fatmanuralban288201@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-8619-2506>

EXTENDED SUMMARY

Introduction and Research Purpose

It is well known that young people extensively use technological products and the internet. Reports from our country also suggest that Generation Z spends a significant portion of their daily lives using technological products such as computers, smartphones, tablets, and others. This intense usage can lead to the development of technology addiction. Excessive and harmful use of technology is indicative of technology addiction. Such use is associated with cyberbullying and cyber victimization. Cyberbullying is characterized by the conscious use of communication technologies to harm others in the virtual environment, while those exposed to such bullying experience cyber victimization. Individuals who experience cyber victimization often suffer from issues such as anxiety, concentration problems, and sleep disturbances, making them more prone to depression and reduced life satisfaction. Therefore, this study aims to identify the types of technology addiction and the levels of exposure to cyberbullying among university students. Additionally, the study seeks to determine how technology addiction and its sub-dimensions affect the level of cyber victimization. Another objective is to investigate whether technology addiction and cyber victimization, along with their sub-dimensions, show significant differences based on gender, department, and class.

Methodology

In the research, the field research method was used, with surveys as the data collection technique. Convenience and snowball sampling methods were employed for sample selection. To determine the level and types of technology addiction among the participants, the "Technology Addiction Scale" developed by Aydın (2017) was used. To assess the levels of cyberbullying, the "Cyberbullying Scale" developed by Stewart et al. (2014) and adapted to Turkish by Küçük (2016) was utilized. The Technology Addiction Scale consists of 24 items and 4 dimensions: social network usage, instant messaging, online gaming, and website usage. The Cyberbullying Scale has 13 items and 2 dimensions: emotional harm and humiliation; and exclusion and violence. Questions aimed at gathering information about gender, department, class, the most frequently used technological product (one of the options: desktop computer, smartphone, laptop, tablet, other—please specify), and daily hours of technological product usage (one of the options: 0-1 hour, 1-2 hours, 2-3 hours, 3-4 hours, 5-6 hours, more than 6 hours) were also added to the form. The sample was stratified so that each department of the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Manisa Celal Bayar University represented a separate stratum. The sample consisted of students in the 1st, 2nd, 3rd, and 4th grades during the fall semester of the 2023-2024 academic year. The Faculty of Economics and Administrative Sciences at Manisa Celal Bayar University includes 7 departments that offer face-to-face education: Economics, Business Administration, Finance, Labor Economics and Industrial Relations, Econometrics, Public Administration, and Political Science and International Relations. When examining the reliability and validity of the scales, it was found that the values were at an acceptable level.

Findings

It is observed that the vast majority of students primarily use smartphones during the day. Additionally, 35 students reported using laptops, while 26 reported using desktop computers. A total of 226 students reported spending more than 6 hours a day on technological devices. Furthermore, 272 students spend 3-4 hours, and 284 students spend 5-6 hours a day using these devices. A total of 163 students reported being most frequently harassed via social networking sites and text messages (such as SMS) in the last few months. Women are observed to experience both types of harassment more intensely than men. Seventy students reported being harassed via instant messaging, and 63 reported being harassed through chat rooms. Again, women were more frequently harassed via these methods compared to men. Sixty-three students admitted to harassing others through text messages (such as SMS) in the last few months, and fifty-four students reported using social networking sites to harass others. It is noteworthy that each of the nine different harassment methods was employed by varying numbers of students. Female students were found to have higher levels of social network usage, instant messaging, and website usage than male students. Female students have higher addiction levels to instant messaging and website usage compared to male students. However, male students have a significantly higher addiction to online gaming than female students. There is a significant and positive relationship between all types of technology addiction and cyber victimization. Students with high levels of social network usage, instant messaging, online gaming, and website usage also experience higher levels of cyber victimization. According to the analysis results, as levels of online gaming, instant messaging, and social network usage increase among participating students, their experiences of cyber victimization also increase.

Conclusion and Discussion

It is observed that 862 students, the majority, primarily use smartphones during the day. Research indicates that young people with high smartphone addiction often experience loneliness and social phobia. It can be inferred that the students involved in this study may face similar risks. Students who spend a significant portion of their day on technological devices may be at risk of developing psychiatric disorders such as attention deficit/hyperactivity disorder, obsessive-compulsive disorder, anxiety, and depression. The research results show that anyone, regardless of gender, can be a victim of cyberbullying. As the levels of online gaming, instant messaging, and social network usage increase among participating students, their likelihood of experiencing cyber victimization also rises. Those identified as cyber victims tend to have the most negative scores in psychological health, physical health, and academic performance. Therefore, programs and policies designed to protect young people effectively should be developed. To prevent addictive use of technological tools and online platforms, training, campaigns, and seminars aimed at promoting responsible use of these media should be organized. Participation in these activities should be encouraged among young people.

Giriş

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na (2023) göre evden internete erişim imkânı olan hanelerin oranı %95.5'dir. 16-74 yaş grubunda internet kullanan bireylerin oranı ise %87.1'dir. Öte yandan, yine TÜİK'in yayınladığı İstatistiklerle Gençlik, 2022 Raporu'na (1) göre 15-24 yaş grubundaki genç nüfus, toplam nüfusun %15.2'sini oluşturmaktadır. Genç nüfusun %70.3'ünü ise 18-24 yaş grubu oluşturmaktadır. Z kuşağını temsil eden lisans öğrencilerinin yer aldığı bu grubun, genç nüfusun büyük çoğunluğunu temsil ettiği görülmektedir. 16-24 yaş grubundaki genç nüfusun internet kullanım oranı %96.9 iken, bu oran erkeklerde %98.4, kadınlarda %96.6'dır. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler vb. teknolojik ürünlerin günlük hayatın en önemli parçalarından bir olarak kabul edildiği görülmektedir. Öte yandan, bazı araştırmalarda (Kuss vd., 2012; Eleuteri vd., 2017) teknolojik ürünlerin ve internetin yoğun olarak kullanımının özellikle gençler için oldukça riskli olduğu ileri sürülmektedir. Bu risklerden en önemlilerinden biri olarak teknoloji bağımlılığının artması (Kuss ve Billieux, 2017) gösterilmektedir. Bağımlılık yapıcı kullanım, davranışı gerçekleştirmek için kontrol edilemeyen bir motivasyonla hareket etmek ve diğer önemli yaşam alanlarına zarar verecek düzeyde çok zaman ve çaba harcamak ile ve çevrimiçi etkinliklerle ilgili aşırı endişe duymak ile karakterize edilmektedir (Andreassen ve Pallesen, 2014). Griffiths (1996) teknoloji bağımlılığını, insan-makine etkileşimini içeren davranışsal bağımlılıklar olarak tanımlamıştır. Bazıları ise teknoloji bağımlılığı kavramından ziyade teknolojik ürünlerin sorunlu kullanımına işaret etmektedir (Panova ve Carbonell, 2018). Her iki yaklaşımda da teknolojik ürünlerin aşırı ve zararlı kullanımının ifade edilmeye çalışıldığı açıktır. İnternet, sosyal medya, dijital oyun ve akıllı telefon bağımlılıkları teknoloji bağımlılığının türlerindedir (Gugliandolo vd., 2020; Savcı ve Aysan, 2017). Yapılan başka bir sınıflandırmaya göre, teknolojik bağımlılıklar aktif (bilgisayar oyunları gibi) ve pasif (televizyon gibi) olarak belirtilmektedir. Buna göre, internet bağımlılığı sanal alemin soyutluğu içinde çok boyutlu davranışları içeren aktif bir teknoloji bağımlılığıdır. Çevrimiçi kumar, sanal ilişki kurma ve sürdürme, online alışveriş vb. bağımlılıklar internet bağımlılığı türlerinden sayılmaktadır (Caretti ve Craparo, 2009).

Kuşak sınıflandırmaları ülkelerin siyasi, sosyal ve teknolojik gelişmelerine göre yapılmaktadır. Yerli yazındaki genel kabule göre (Altunbay ve Bıçak, 2018; Eratlı Şirin vd., 2023; Hafizoğlu, 2021) 2000-2020 yılları arasında doğanlar Z kuşağı olarak isimlendirilmektedir. 2000 ve sonraki yıllarda teknolojinin içine doğan ve teknolojiyle içli dışlı olarak teknolojiyi ileri derecede kullanan Z kuşağı gençlerinin en belirgin özelliklerinden biri teknoloji bağımlılığıdır (Toprakçı-Alp vd., 2019). Yıllar itibarıyla de bu bağımlılık düzeyinin artacağı ileri sürülmektedir (Kavalcı ve Ünal, 2016). Z kuşağı gençleri ileri teknolojinin içine doğdukları ve bunun içinde yetiştiklerinden dolayı sanal dünya ile ilgili önceki kuşaklardan çok daha fazla bilgiye sahiptirler (Mercan, 2016).

Zorbalığın temel çeşitleri fiziksel, sözlü, ilişkisel (sosyal dışlama gibi) ve sanal (cep telefonları ve internet yoluyla olan gibi) olarak belirtilmektedir (Smith vd., 2019). Online teknolojilerin yoğun bir şekilde kullanımının sosyal izolasyona ve sanal zorbalığa neden olduğu ileri sürülmektedir (Best vd., 2014). Gençlerin hem sanal zorbalık yapma hem de sanal mağduriyet yaşama potansiyelleri oldukça yüksektir (Erdur Baker, 2010; Slonje vd., 2013). Sanal zorbalık, gençler arasındaki sosyal problemlerden biri olarak da kabul edilmektedir (Çakır, 2020; Dursun vd., 2020). Sanal ortamdaki iletişim teknolojilerini diğerlerine zarar vermek ve onları yıldırma amacıyla kasıtlı olarak kullanmak sanal zorbalığa işaret etmektedir (Holladay, 2010). Smith vd. (2008) göre sanal zorbalık eyleminde bulunanlar, kendini savunmayacak kişilere karşı elektronik araçlar vasıtasıyla düzenli ve kasıtlı olarak zarar verme amacı gütmektedir. Bireyler cep telefonları, bilgisayarlar, tablet vb. araçlar yoluyla e-posta, internet siteleri, sosyal medya, çevrimiçi forumlar ve çevrimiçi oyunlar, kısa mesajlar gibi birçok ortamda sanal zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Kowalski vd., 2014; Mehari vd., 2014). Sanal zorbalığa maruz kalanlar kırgınlık, kaygı, üzüntü, uyku ve konsantrasyon sorunları yaşamaktadırlar (Dursun vd., 2020). Bu kişilerin özsaygıları ve yaşam doyumları azalmakta, depresyon, kaygı ve yalnızlık hissetmektedirler (Kowalski vd., 2014). Sanal mağduriyet yaşayan kadınların intihar ve depresyon eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Bauman vd., 2013). Sanal mağduriyet yaşayanların birçok psikolojik ve psikosomatik rahatsızlıklar yaşadıkları söylenebilir.

Çeşitli araştırmalarda (Akay, 2023; Güngör ve Koçak, 2005; Lee ve Lee, 2017) en önemli teknoloji bağımlılığı türünün akıllı telefon olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise (Enez ve Darçın, 2016; Güngör ve Koçak, 2005) teknoloji bağımlılığının olumsuz sonuçlarından bahsedilmektedir. Bu sonuçlardan biri sanal mağduriyet olarak belirtilmektedir. Sanal mağduriyeti kadınların erkeklerden daha fazla yaşadığını gösteren araştırma sonuçları (Smith vd., 2009 ve Waasdorp ve Bradshaw, 2015) bulunmaktadır. Öte yandan, problemler internet kullanımının sanal zorbalık davranışlarını artırdığına (Demir ve Seferoğlu, 2016; Üner ve Koç, 2017) yönelik çalışmalar bulunmakla birlikte; bu araştırma diğer araştırmalardan farklı olarak, lisans öğrencileri örnekleminde hem teknoloji bağımlılığı türlerini hem de bu bağımlılık türlerinin öğrencilerin sanal mağduriyet eğilimlerini hangi düzeyde etkilediğini göstermesi açısından önemlidir. Teknoloji bağımlılığı türlerinin belirlenmesinin önleyici rehberlik uygulamaları ve etkinlikleri başlatılabilmede yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Bunun alandaki uygulayıcılar için de önemli olduğu söylenebilir. Bu nedenlerle, çalışmada şu hipotezler test edilmiştir:

H₁: Teknoloji bağımlılığı ve alt boyutları sanal mağduriyeti farklı düzeylerde etkilemektedir.

H₂: Teknoloji bağımlılığı ve alt boyutlarının düzeyi çeşitli değişkenler (cinsiyet, bölüm, sınıf) açısından anlamlı fark göstermektedir.

H₃: Sanal mağduriyet ve alt boyutlarının düzeyi çeşitli değişkenler (cinsiyet, bölüm, sınıf) açısından anlamlı fark göstermektedir.

1. Yöntem

Araştırmada alan araştırması yöntemi, veri toplama tekniği olarak anket, araştırmanın örnekleminin seçiminde kolayda ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yönteminde ulaşılması en kolay ve en az maliyetli kişiler seçilmektedir (Benoot vd., 2016). Kartopu örnekleme yönteminde katılımcılar araştırmacıyı yönlendirmekte, referans olarak seçilen kişi aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşılmaktadır (Noy, 2008). Araştırmanın amacına yönelik bir soru formu hazırlanmıştır. Cinsiyet, bölüm, sınıf, en çok kullanılan teknolojik ürün (masaüstü bilgisayar, akıllı telefon, dizüstü bilgisayar, tablet bilgisayar, diğer -lütfen

yazınız- seçeneklerinden biri seçilecek) ve gün içinde teknolojik ürün kullanım saati (0-1 saat, 1-2 saat, 2-3 saat, 3-4 saat, 5-6 saat, 6 saatten fazla seçeneklerinden biri seçilecek) dağılımına ilişkin bilgi almaya yönelik sorular da forma eklenmiştir.

1.1. Örneklem

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin her bölümü ayrı birer tabakayı oluşturacak şekilde örneklem belirlenmiştir. Her tabakaya bağlı 2023-2024 yılları arasındaki güz öğretim döneminde 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler arasından örneklem oluşturulmuştur. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF bünyesinde yüz yüze eğitim veren İktisat, İşletme, Maliye, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonometri, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler olmak üzere 7 bölüm bulunmaktadır.

1.2. Uygulama

Anket verileri katılımcılarla bizzat görüşülerek yüz yüze toplanmıştır. Ölçme araçları uygulanmadan önce katılımcılara araştırmanın konusu, amacı, önemi ve süresi hakkında bilgi verilmiştir. Derslerin başlamasından kısa süre önce sınıflara gidilerek en fazla katılımın sağlanması amaçlanmıştır. Bu çalışma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 02.06.2023 tarih ve E-050.01.04-556210 sayılı kararına göre etik kurul izni alınmıştır.

1.3. Ölçekler

Araştırmaya katılanların teknoloji bağımlılığı düzeyini ve türlerini tespit etmek üzere Aydın (2017) tarafından geliştirilen "Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği"; sanal zorbalık düzeylerini tespit üzere Stewart vd. (2014) tarafından geliştirilen ve Küçük (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Siber Zorbalık Ölçeği" kullanılmıştır. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği 24 madde ve 4 boyuttan (sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma, çevrimiçi oyun oynama ve web siteleri kullanma) oluşmaktadır. Maddelere ilişkin katılım düzeyini belirlemek için 5'li likert ölçeği (1-hiçbir zaman gösterilmiyorsa, 2-nadiren gösteriliyorsa, 3-orta sıklıkta gösteriliyorsa, 4-çok sık gösteriliyorsa, 5- her zaman gösteriliyorsa) kullanılmıştır. "Sosyal ağlarda olmadığım zamanlarda, en son bağlandığımda yaptıklarımı düşünüyorum", "Anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanırken çok zaman harcıyorum", "Çevrimiçi oyun oynayabilmek için uykusuz kaldığım geceler oluyor" ve "Web sitelerinde gezinmek için derslerimi ihmal ediyorum" maddeleri her bir boyut için sırasıyla örnek verilebilir. Siber Zorbalık Ölçeği ise 2 boyut (duygusal zarar görme ve aşağılanma; dışlanma ve şiddet) ve 13 maddeden oluşmaktadır. Siber Zorbalık Ölçeği'ndeki maddelere ilişkin katılım düzeyini belirlemek için 5'li likert ölçeği (1- hiç, 2-neredeyse hiç, 3-bazen, 4-hemen hemen her zaman, 5-her zaman) kullanılmıştır. "Başka bir öğrenci yazılı mesaj ya da online ortamda size kaba bir şey söyler mi?" maddesi, Siber Zorbalık Ölçeği'ndeki maddelerden biridir.

Siber zorbalık ölçeğinin ve teknoloji bağımlılığı ölçeğine ait güvenilirlik değerleri Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Ölçeklerin Güvenilirlik Değerleri

	Cronbach's Alpha Değerleri
Siber Zorbalık Ölçeği	0.753
Sasyal ağ kullanma boyutu	0.653
Anlık mesajlaşma boyutu	0.678
Çevrimiçi oyun oynama boyutu	0.775
Web siteleri kullanma boyutu	0.664

Ölçeklerin güvenilirlik değerleri incelendiğinde, değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Teknoloji bağımlılığı ve Sanal Zorbalık ölçeklerinin yapı geçerliliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen uyum indekslerine göre yorum yapılmıştır. Bu bağlamda, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Ki-kare ve serbestlik derecesi (df) değerleri verilmiştir. Teknoloji bağımlılığı ölçeğinin dört boyutlu yapısı doğrulanmıştır. Ölçeğin dört faktörlü yapısının iyi uyum değerlerine ($\chi^2=1129$, $df=246$, $\chi^2/df=4.5$, CFI=0.90, TLI=0.89, RMSEA=0.06) sahip olduğu görülmektedir. Siber zorbalık ölçeğinin tek boyutlu yapısı doğrulanmıştır. Ölçeğin tek faktörlü yapısının iyi uyum değerlerine ($\chi^2=652$, $df=97$, $\chi^2/df=6.7$, CFI=0.91, TLI=0.89, RMSEA=0.08) sahip olduğu görülmektedir. Her iki ölçeğin orijinal yapısının Türkçeye uyarlanmış yapısının bu veri setiyle uyduğu görülmektedir.

1.4. Veri Analizi

Verilerin analizi sürecinde SPSS (Statistical Package for Sciences) ve Jamovi istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Demografik bilgilere ilişkin frekans dağılımları yapılmıştır. Bağımlı değişken olarak düşünülen sanal zorbalık ve bağımsız değişken olarak düşünülen teknoloji bağımlılığı türleri düzeylerinin, kapalı-uçlu sorulara göre anlamlı fark gösterip göstermediğini belirlemek için fark testleri yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki ve nedensellik analizleri yapılmıştır. Kullanılan ölçeklerin toplanan veriler tarafından doğrulanıp doğrulanmadığını tespit etmek üzere doğrulayıcı faktör analizi de yapılmıştır.

1.4. Bulgular

Araştırmaya katılanların cinsiyet, bölüm ve sınıflarına ilişkin dağılım Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Dağılımı

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Kadın	544	%58.2
Erkek	391	%41.8
Bölüm	N	Yüzde (%)
İşletme	209	%22.4
İktisat	192	%20.6
Maliye	210	%22.5
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	95	%10.2
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	65	%0.7
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	133	%14.3
Ekonometri	28	%0.3
Sınıf	N	Yüzde (%)
1	380	%40.9
2	225	%27.4
3	108	%11.6
4	187	%20.1

Tablo 2’den görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin %58.2’si kadın iken %41.8’i erkektir. Öğrencilerin 209’u İşletme, 192’si İktisat, 210’u Maliye, 95’i Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 65’i Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 133’ü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ve 28’i Ekonometri bölümünde öğrenim görmektedir. Öte yandan, 1. sınıfta okuyan 380, 2. sınıfta okuyan 225, 3. sınıfta okuyan 108 ve 4. Sınıfta okuyan 187 öğrencinin araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin gün içinde kullandıkları teknolojik ürünlerin dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. Kadın ve Erkek Öğrencilerin Gün İçinde Kullandıkları Teknolojik Ürünler

	Masaüstü Bilgisayar	Akıllı Telefon	Dizüstü Bilgisayar	Tablet Bilgisayar	Diğer... Playstation	Tuşlu Telefon
Kadın	2	526	10	3	0	0
Erkek	24	336	25	3	2	1
Toplam	26	862	35	6	2	1

Tablo 3’e göre, öğrencilerin büyük çoğunluğunun gün içinde en fazla kullandıkları teknolojik ürünün akıllı telefon olduğu görülmektedir. Gün içinde, 35’i dizüstü bilgisayar ise 26’sı masaüstü bilgisayar kullandığını belirtmiştir.

Gün içinde teknolojik ürün kullanımına ayrılan süre Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. Kadın ve Erkek Öğrencilerin Teknolojik Ürünlere Gün İçinde Ayırdıkları Süre

	0-1 saat	1-2 saat	2-3 saat	3-4 saat	5-6 saat	6 saatten fazla
Kadın	0	15	73	154	172	126
Erkek	3	17	39	118	112	100
Toplam	3	32	112	272	284	226

Tablo 4’e göre, 226 öğrenci, günde 6 saatten fazla zamanlarını teknolojik ürünlere ayırdıklarını belirtmişlerdir. 272 öğrenci 3-4 saatlerini ve 284 öğrenci ise 5-6 saatlerini teknolojik ürünlerle geçirdiklerini ifade etmişlerdir. 2000 yılı sonrası doğan ve Z kuşağı olarak nitelendirilen hem kadın hem de erkek öğrencilerin teknolojik ürünlere ayırdıkları sürenin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu kuşağın özelliklerinden bir olarak kabul edilen teknolojiyle iç içe yaşamın bu sonuçlarla da desteklendiği söylenebilir.

Başka öğrencilerin, son birkaç ay içerisinde sanal ortamda çeşitli yöntemlerle rahatsızlık verip vermediğine ilişkin veriler Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Sanal Ortamda Rahatsız Edilme Yöntemleri

	Elektronik Posta	Kişisel video	Yazılı mesaj (SMS gibi)	Sosyal İletişim Ağları	Resimli mesajlar (MMS gibi)	Sohbet odaları (Chat)	Anında Karşılıklı Mesaj	Sanal ortamdaki oyunlar esnasında	Sizinle ilgili geliştirilen küçük düşürücü bir site
Kadın	8	19	115	130	11	33	46	18	5
Erkek	11	13	48	33	12	30	24	32	5
Toplam	19	32	163	163	23	63	70	50	10

Tablo 5'te görüldüğü üzere, 163 öğrenci son birkaç ay içerisinde en fazla sosyal iletişim ağları ve yazılı mesaj (SMS gibi) yollarıyla rahatsız edildiklerini belirtmişlerdir. Her iki türdeki rahatsızlığı kadınların oldukça yoğun yaşadıkları görülmektedir. 70 kişi anında mesajlaşma ile rahatsız edildiklerini, 63 kişi ise sohbet odaları (chat) yoluyla rahatsız edildiğini ifade etmişlerdir. Bu yollarda da kadınların erkeklere göre daha fazla rahatsız edildiği görülmektedir. Hem kadın hem de erkek öğrencilerin dokuz farklı yöntem ile sanal ortamda rahatsız edildiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin diğerlerini sanal ortamda rahatsız etme yöntemlerine ilişkin veriler Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Diğerlerini Sanal Ortamda Rahatsız Etme Yöntemleri

	Elektronik Posta	Kişisel video	Yazılı mesaj (SMS gibi)	Sosyal İletişim Ağları	Resimli mesajlar (MMS gibi)	Sohbet odaları (Chat)	Anında Karşılıklı Mesaj	Sanal ortamdaki oyunlar esnasında	Sizinle ilgili geliştirilen küçük düşürücü bir site
Kadın	6	12	29	26	4	9	17	8	9
Erkek	6	14	34	28	14	30	19	25	8
Toplam	12	26	63	54	18	39	36	33	17

Tablo 6'dan görüldüğü üzere, 63 öğrenci son birkaç ay içinde diğerlerini yazılı mesaj (SMS gibi) rahatsız ettiğini belirtmiştir. 54'ü ise rahatsız etmek için sosyal iletişim ağlarından birini kullandığını ileri sürmüştür. Dokuz farklı rahatsız etme yöntemlerinden her birinin farklı sayılardaki öğrenciler tarafından kullanılması oldukça çarpıcı olarak değerlendirilebilir. Her türlü rahatsız etme yönteminin erkekler tarafından daha yoğun kullanıldığı da görülmektedir.

Örneklem sayısının yüksek olması sebebiyle normallik varsayımının sağlanamaması çok büyük sorun olarak kabul edilmemektedir (Pallant, 2007). Bu nedenle gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek üzere Anova ve bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Bu doğrultuda, öğrencilerin okudukları sınıflara göre sanal zorbalığa maruz kalma düzeyleri Tablo 7'de görülmektedir. Gruplar arasındaki varyansların homojenliğini belirleyen Levene testine göre $p > 0.05$ olduğunda varyansların eşit olduğu varsayılır. Aksi durumda ise varyansların eşit olmadığı varsayılır. Sanal zorbalık ortalaması için Levene p değeri, Tablo 8'de görüldüğü üzere 0.05'ten küçük olduğu için tek yönlü Anova testinin alternatifi olarak Welch's testi uygulanmıştır.

Tablo 7. Sınıf Düzeyleri Açısından Sanal Mağduriyet Düzeyleri

	N	Ortalama	Standart sapma
1	380	1.44	0.482
2	255	1.57	0.626
3	108	1.44	0.494
4	187	1.62	0.583

Tablo 8. Sınıf Düzeyleri İçin Anova Tablosu

	Serb. Der.	F	Anlamlılık Değeri
Sanal Mağduriyet	Gruplararası	3	5.77
	Gruplar içi	359	
	Toplam	362	

Tablo 9’da görüldüğü üzere, sanal mağduriyet düzeyi öğrenim görülen sınıf düzeylerine göre anlamlı fark göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere ikili karşılaştırma testlerinden Games-Howell testi yapılmıştır. Bu testin sonucuna göre, 1. ile 2., 1. ile 4. ve 3. ile 4. gruplar açısından anlamlı fark görülmektedir.

Tablo 9. Sanal Mağduriyet İçin Games-Howell Testi Sonucu

	Sınıf Düzeyi (I)	Sınıf Düzeyi(J)	Ortalama Farkı	df	Anlamlılık Değeri
Sanal Mağduriyet	1	2	-0.126*	449	0.003
		3	-0.003	169	1.000
		4	-0.180*	315	0.002
	2	1	0.126*	449	0.003
		3	0.122	253	0.195
		4	-0.049	416	0.831
	3	1	0.003	169	1.000
		2	-0.122	253	0.195
		4	-0.171*	254	0.038
	4	1	-0.180*	315	0.002
		2	0.049	416	0.831
		3	0.171*	254	0.038

Tablo 9’da görüldüğü üzere, 2. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma düzeyleri 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Benzer şekilde, 4. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma düzeyleri 3. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Kadın ve erkek öğrencilerin teknoloji bağımlılığı türlerinin düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Kadın ve Erkek Öğrencilerin Teknoloji Bağımlılığı Düzeyleri

	Sosyal Ağ Kullanma	Anlık Mesajlaşma	Çevrimiçi Oyun Oynama	Web Siteleri Kullanma
Kadın	2.16	2.19	1.45	2.17
Erkek	2.02	1.88	2.13	1.93

Kadın ve erkek öğrencilerin teknoloji bağımlılığı düzeylerinin ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, öğrencilerin teknoloji bağımlılıklarının zayıf olduğu ileri sürülebilir. Kadın öğrencilerin sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma ve web siteleri kullanma düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak, çevrimiçi oyun oynamada erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Cinsiyetler arasındaki bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t-testinin sonucu Tablo 11’de görülmektedir.

Tablo 11. Teknoloji Bağımlılık Düzeylerinin Cinsiyete göre Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

	N	Standart Sapma	Serbestlik Derecesi	p
Sosyal ağ kullanma	935	2.63	903	0.009
Anlık mesajlaşma	935	5.73	882	<.001
Çevrimiçi oyun oynama	935	-11.02	883	<.001
Web siteleri kullanma	935	3.88	911	<.001

Tablo 11’de görülen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, teknoloji bağımlılığı düzeyleri cinsiyet açısından anlamlı fark göstermektedir. Kadın öğrenciler erkek öğrencilerden daha yüksek düzeyde anlık mesajlaşma ve web sitelerini kullanma bağımlılığına sahiptir. Ancak, erkek öğrencilerin çevrim içi oyun oynama bağımlılığı kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi ile teknoloji bağımlılığı türleri arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson korelasyon testinin sonuçları Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12. Sanal Mağduriyet ile Teknoloji Bağımlılığı Türleri Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5
1 Sanal Mağduriyet	-	.299***	.306***	.310***	.306***
2 Sosyal Ağ Kullanma		-	.619***	.335***	.617***
3 Anlık Mesajlaşma			-	.237***	.557***
4 Çevrim içi oyun oynama				-	.333***
5 Web Siteleri Kullanma					-

*** $p < .001$

Tablo 12’den görüldüğü üzere, her türlü teknoloji bağımlılığı türü ile sanal mağduriyet arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma, çevrimiçi oyun oynama ve web sitelerini kullanma düzeyi yüksek olanların sanal mağduriyet düzeylerinin de daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin teknoloji bağımlılığı türlerinin, sanal mağduriyet düzeylerini etkileyip etkilemediğini belirlemek üzere çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz gerçekleştirilmeden önce regresyon analizlerinin varsayımları olarak normallik, otokorelasyon ve çoklu bağlantı sorunu test edilmiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F=37.6$, $p<0.001$, $R^2= 0.16$). Bağımsız değişkenlerden web sitelerini kullanmanın dışındaki, sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma ve çevrimiçi oyun oynama değişkenlerinin sanal mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. En yüksek etki çevrimiçi oyun oynamaya ait olmakla birlikte ($\beta=0.201$, S.H.=0.019, $p<0,001$) anlık mesajlaşmanın ($\beta=0.151$, S.H.=0.029, $p<0.001$) ve sosyal ağ kullanmanın ($\beta=0.100$, S.H.=0.030, $p<0.001$) sanal mağduriyet yaşama üzerine etkileri benzer düzeyde gerçekleşmektedir. Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin çevrim içi oyun oynama, anlık mesajlaşma ve sosyal ağ kullanma düzeyleri arttıkça sanal mağduriyet yaşamaları artmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Teknolojik ürünlerin hayatı kolaylaştırmasının yanı sıra yoğun olarak kullanımının getirdiği sıkıntılar bulunmaktadır. Bireylerin dikkat sorunları yaşamaları, sosyal medyayı takip etmedikleri her an bir şeyler kaçırdıklarına yönelik kaygı yaşamaları, yaşam doyumlarının ve öz saygılarının, yüz yüze iletişimin azalması önemli sorunlar olarak kabul edilebilir. Öte yandan, özellikle elektronik cihazlara erişimin artması ve çevrimiçi denetimin azalması nedeniyle gençler arasında sanal mağduriyetin arttığı (Waasdorp ve Bradshaw, 2015) ileri sürülmektedir. Bu kapsamda, araştırmada test edilen ilk hipotez teknoloji bağımlılığının ve alt boyutlarının sanal mağduriyeti hangi düzeyde etkilediğidir. Öte yandan, teknoloji bağımlılığı ve alt boyutlarının ve sanal mağduriyet düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından anlamlı fark gösterip göstermediği de test edilmiştir. Alan araştırması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, kolayda ve kartopu örnekleme yöntemine göre yüz yüze toplanan verilerden kullanılabilir 935 veri ile analizler gerçekleştirilmiştir. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF bünyesinde yüz yüze eğitim veren İktisat, İşletme, Maliye, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonometri, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler olmak üzere 7 bölümde farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerle çalışılmıştır.

Öğrencilerden 862’sinin, dolayısıyla büyük çoğunluğunun gün içinde en fazla kullandıkları teknolojik ürünün akıllı telefon olduğu görülmektedir. Güngör ve Koçak (2020), Kumcağız vd. (2020) ve Lee ve Lee (2017) üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarda da benzer sonuçlar bulmuşlardır. Güngör ve Koçak (2020) tarafından yapılan bir araştırmada akıllı telefon bağımlılığının akademik erteleme ile pozitif ilişkili olduğu belirtilmiştir. Enez Darcin vd. (2016) tarafından yapılan bir araştırmada teknoloji bağımlılığı türlerinden akıllı telefon bağımlılığı yüksek olan gençlerin yalnızlık ve sosyal fobi yaşadıkları belirtilmektedir. Araştırmaya dahil olan öğrencilerin de benzer tehlikelerle karşı karşıya oldukları ileri sürülebilir.

226 öğrenci, günde 6 saatten fazla zamanlarını teknolojik ürünlere ayırdıklarını belirtmişlerdir. 272 öğrenci 3-4 saatlerini ve 284 öğrenci ise 5-6 saatlerini teknolojik ürünlerle geçirdiklerini ifade etmişlerdir. 2000 yılı sonrası doğan ve Z kuşağı olarak nitelendirilen hem kadın hem de erkek öğrencilerin teknolojik ürünlere ayırdıkları sürenin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularıyla uyumlu olarak, Akay vd. (2023)’nin üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmada üniversite öğrencilerinin teknolojik ürünlere oldukça fazla zaman ayırdıkları görülmektedir. Bağımlılık düzeyindeki teknoloji kullanımı ile dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluğu, anksiyete ve depresyon gibi psikiyatrik bozukluklar arasında güçlü ilişkiler olduğu ileri sürülmektedir (Andreassen vd., 2016). Gün içinde zamanlarının oldukça büyük bir kısmını teknolojik cihazlara ayıran öğrencilerin de benzer bozukluklar yaşayacakları tahmin edilebilir.

Öğrencilerin sanal ortamda rahatsız edilme yöntemleri incelendiğinde, 163’er öğrenci son birkaç ay içerisinde en fazla sosyal iletişim ağları ve yazılı mesaj (SMS gibi) yollarıyla rahatsız edildiklerini belirtmişlerdir. Her iki türdeki rahatsızlığı kadınların oldukça yoğun yaşadıkları görülmektedir. Yazında da kadınların erkeklere göre daha fazla sanal mağduriyet yaşadıkları belirtilmektedir (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Smith vd., 2019; Waasdorp ve Bradshaw, 2015). Öte yandan üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, öğrencilerin yaklaşık 3’te 1’inin internette geçirdikleri süre günlük 4-7 saat iken katılımcıların %41’i sanal mağduriyeti

en az bir defa yaşadığını ileri sürmüştür (Durdun vd., 2020). Başka bir çalışmada ise sanal mağduriyet yaşayanların oranı %62 olarak belirtilmiştir (Zhang vd., 2010). Kadın ya da erkek fark etmeksizin herkesin sanal zorbalık mağduru olabileceği görülmektedir. Araştırma bulgularının yerli ve yabancı literatürdeki çalışmalarla uyumlu olduğu görülmektedir.

Kadın öğrenciler erkek öğrencilerden daha yüksek düzeyde anlık mesajlaşma ve web sitelerini kullanma bağımlılığına sahip iken, erkek öğrencilerin çevrim içi oyun oynama bağımlılığı kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Çavuş vd. (2016) üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada da erkek öğrencilerin bilgisayar oyun bağımlılıklarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğunu ileri sürmüştür. Araştırma bulgularına uyumlu olarak, literatürdeki çalışmalarda (Andreassen vd., 2016; Chiu vd., 2013) erkeklerin çevrimiçi video oyunu, çevrimiçi kumar oynamaya ilişkin bağımlılık düzeyleri daha yüksek iken, kadınların sosyal medya, online alışveriş, kısa mesajlaşmaya ilişkin bağımlılık düzeyleri daha yüksek olduğu belirtilmektedir.

Her türlü teknoloji bağımlılığı türü ile sanal mağduriyet arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal ağ kullanma, anlık mesajlaşma, çevrimiçi oyun oynama ve web sitelerini kullanma düzeyi yüksek olanların sosyal mağduriyet düzeylerinin de daha yüksek olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki nedenselliği tespit etmek üzere yapılan regresyon analizi sonucunda, en yüksek etki çevrimiçi oyun oynamaya ait olmakla birlikte ($b=0.201$, $S.H.=0.019$, $p<0.001$) anlık mesajlaşmanın ($b=0.151$, $S.H.=0.029$, $p<0.001$) ve sosyal ağ kullanmanın ($b=0.100$, $S.H.=0.030$, $p<0.001$) sanal mağduriyet yaşama üzerine etkileri benzer düzeyde gerçekleşmektedir. Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin çevrim içi oyun oynama, anlık mesajlaşma ve sosyal ağ kullanma düzeyleri arttıkça sanal mağduriyet yaşama olasılıkları artmaktadır. Araştırma bulgularıyla uyumlu olarak, Demir ve Seferoğlu (2016), Ünver ve Koç (2017) ve Yüksel ve Yılmaz (2016) yaptıkları çalışmalarda problemlü internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık davranışlarının arttığını ileri sürmüşlerdir.

Bağımlılık yaratan çevrimiçi katılım düzeyinin genişlemesini önleme konusunda genç yetişkinlerin hedef alınabileceği ileri sürülmektedir (Andreassen vd., 2016). Öte yandan, tüm bu bulgular kapsamında, teknoloji bağımlılığının getirilerinden biri olarak sanal zorbalık ve sanal mağduriyet kabul edildiğinden, teknolojinin bu bağlamda kötü kullanılmasına ilişkin uygulamaların geliştirilmesi oldukça önemlidir. Zorbalığa geleneksel ya da sanal olmak üzere her biçimine maruz kalmak gençler için fiziksel ve duygusal sonuçlar doğmaktadır (Modecki vd., 2014). Kowalski ve Limber (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, sanal zorba mağdur grubundakiler psikolojik sağlık, fiziksel sağlık ve akademik performans ölçümlerinde en olumsuz puana sahiptirler. Bu nedenle, özellikle gençleri en doğru şekilde korumaya yönelik programlar ve politikalar geliştirilmelidir. Gaffney vd. (2019) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında, sanal zorbalıkla mücadele programlarının sanal zorbalık eylemlerinin yaklaşık %10-15 oranında ve sanal zorbalık mağduriyetini %14 oranında azaltabildiğini göstermektedir. Öte yandan, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet ile ilgili çalışmalarda kültürel farklılıkların da (Genta vd., 2012) dikkate alınması önerilmektedir. Yeni deneyimlere açık ve nevroitiklik düzeyi yüksek olanlar daha fazla sanal mağduriyet yaşamaktadırlar. Daha dışa dönük ve daha az yardımsever olanlar ise daha fazla sanal zorbalık gösterme eğiliminde olmaktadır (Vikhman, 2023). Dolayısıyla, gelecekte yapılacak çalışmalarda kişilik özellikleri de sanal zorbalık ve sanal mağduriyet düzeyini etkileyen değişkenlerden biri olarak kabul edilebilir.

Araştırmanın örneklemini sadece bir devlet üniversitesinin bir fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin oluşturması araştırmanın kısıtlarından bir olarak kabul edilebilir. Araştırmanın kesitsel türde yapılmış olması bir diğer kısıttır. İleride boylamsal türde çalışmalar yapılması ve yapılandırılmış mülakatlar, odak grup görüşmeleri ile daha derinlemesine bilgiler elde edilmesini önerilebilir.

Ek Bilgiler/Yazar Beyanları

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan E-050.01.04-556210 sayılı ve 02.06.2023 tarihli etik kurul izni alınmıştır.
Çıkar Çatışması	Yazar(lar) açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Teşekkür veya Destek Beyanı	Bu çalışma, TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) tarafından yürütülen, 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı, 2022 yılı 2. dönem projesi (Proje No: 1919B012213815) tarafından desteklenmektedir.
Yazar Katkıları	Yazar 1'in makaleye katkısı %50; Yazar 2'nin makaleye katkısı %50'dir.

Kaynakça

- Akay, B., Ayhan, R., Orhan, R., & Öçalan, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman yönetimi ile teknoloji bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 71-84. <https://doi.org/10.46442/intjcss.1168021>
- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Altunbay, M., & Bıçak, N. (2018). Türkçe eğitimi derslerinde “z kuşağı” bireylerine uygun teknoloji tabanlı uygulamaların kullanımı. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 10(1), 127-142.
- Andreassen, C. S., & Pallesen, S. (2014). Social network site addiction: An overview. *Current Pharmaceutical Design*, 20, 4053-4061. <https://doi.org/10.2174/13816128113199990616>

- Andreassen, C. S., Billieux, J., Griffiths, M. D., Kuss, D. J., Demetrovics, Z., Mazzoni, E., & Pallesen, S. (2016). The relationship between addictive use of social media and video games and symptoms of psychiatric disorders: A large-scale cross-sectional study. *Psychology of Addictive Behaviors, 30*(2), 252. <https://doi.org/10.1037/adb0000160>
- Aydın, F. (2017). Teknoloji bağımlılığının sınıf ortamında yarattığı sorunlara ilişkin öğrenci görüşleri [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Bauman, S., Toomey, R. B., & Walker, J. L. (2013). Associations among bullying, cyberbullying, and suicide in high school students. *Journal of Adolescence, 36*(2), 341-350. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.12.001>
- Benoot, C., Hannes, K., & Bilsen, J. (2016). The use of purposeful sampling in a qualitative evidence synthesis: A worked example on sexual adjustment to a cancer trajectory. *BMC medical research methodology, 16*, 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12874-016-0114-6>
- Best, P., Manktelow, R., & Taylor, B. (2014). Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review, 41*, 27-36. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.001>
- Caretti, V., & Craparo, G. (2009). Psychopathological issues of technological addiction: New diagnostic criteria for addiction. *Annual Review of Cybertherapy and Telemedicine, 7*, 277-280. <https://doi.org/10.3233/978-1-60750-017-9-277>
- Chiu, S.-I., Hong, F.-Y., & Chiu, S.-L. (2013). An analysis on the correlation and gender difference between college students' Internet addiction and mobile phone addiction in Taiwan. *ISRN Addiction, 11*(5), 2013/360607. <https://doi.org/10.1155/2013/360607>
- Çakır, M. (2020). Dijital çağın sanal zorbalık ile imtihanı: UnFriended, dark web filmi örneği. A. G. Baran, O. Hazer, & M. S. Öztürk (Ed.), *Gençlik ve dijital çağ* (s. 69-79) içinde. Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi.
- Çavuş, S., Ayhan, B., & Tuncer, M. (2016). Bilgisayar oyunları ve bağımlılık: Üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 2016*(43), 265-289.
- Demir, Ö., & Seferoğlu, S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 3*(1), 1-26.
- Dursun, S., Gökçe, A., & Aytaç, S. (2020). Siber zorbalık: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry, 13*(2), 465-485. <https://doi.org/10.37093/ijisi.837694>
- Eleuteri, S., Saladino, V., & Verrastro, V. (2017). Identity, relationships, sexuality, and risky behaviors of adolescents in the context of social media. *Sexual and Relationship Therapy, 32*(3-4), 354-365. <https://doi.org/10.1080/14681994.2017.1397953>
- Enez Darcin, A., Köse, S., Noyan, C. O., Nurmedov, S., Yılmaz, O., & Dilbaz, N. (2016). Smartphone addiction and its relationship with social anxiety and loneliness. *Behaviour & Information Technology, 35*(7), 520-525. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2016.1158319>
- Eratlı Şirin, Y., Şeker, İ., Can, B., & Uzunca, C. (2023). Z kuşağı sporcu-öğrencilerin e-spor katılım motivasyonlarının akademik başarıları üzerine etkisi: tanımlayıcı araştırma. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences, 15*(3), 389-398. <https://doi.org/10.5336/sportsci.2022-93472>
- Erdur-Baker Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society, 12*(1), 109-125. <https://doi.org/10.1177/1461444809341260>
- Gaffney, H., Farrington, D. P., Espelage, D. L., ve Ttofi, M.M. (2019). Are cyberbullying intervention and prevention programs effective? A systematic and meta-analytical review. *Aggression and violent behavior, 45*, 134-153. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.002>
- Genta, M. L., Smith, P. K., Ortega, R., Brighi, A., Guarini, A., Thompson, F., Tippett, N., Mora-Merchán, J., & Calmaestra, J. (2012). Comparative aspects of cyberbullying in Italy, England, and Spain: Findings from a DAPHNE Project. In Q. Li, D. Cross, & P. K. Smith (Eds.), *Cyberbullying in the global playground: Research from international perspectives* (p. 15-31). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119954484.ch2>
- Griffiths, M. (1996). Gambling on the Internet: A brief note. *Journal of Gambling Studies, 12*(4), 471-473. <https://doi.org/10.1007/BF01539190>
- Güngör, A. B., & Koçak, O. (2020). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı ve akademik erteleme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 397-419.
- Gugliandolo, M. C., Costa, S., Kuss, D.J., Cuzzocrea, F., & Verrastro, V. (2020). Technological addiction in adolescents: The interplay between parenting and psychological basic needs. *International Journal of Mental Health and Addiction, 18*(5), 1389-1402. <https://doi.org/10.1007/s11469-019-00156-4>
- Hafizoğlu, Y. (2021). Z kuşağı seçmen davranışları. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 4*(2), 141-164. <https://doi.org/10.52974/jena.1035189>
- Holladay, J. (2010). Cyberbullying: The stakes have never been higher for students or schools. *Teaching Tolerance, 38*, 42-46.

- Kavalcı, K., & Ünal, S. (2016). Y ve Z kuşaklarının öğrenme stilleri ve tüketici karar verme tarzları açısından karşılaştırılması, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 1033-1050.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018>
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Kumcağız, H., Terzi, Ö., Koç, B., & Terzi, M. (2020). Üniversite öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 13-39. <https://doi.org/10.15869/itobiad.629737>
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2012). Online gaming addiction in children and adolescents: A review of empirical research. *Journal of Behavioral Addictions*, 1(1), 3-22. <https://doi.org/10.1556/JBA.1.2012.1.1>
- Kuss, D. J., & Billieux, J. (2017). Technological addictions: Conceptualisation, measurement, etiology and treatment. *Addictive Behaviors*, 64, 231-233. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.04.005>
- Küçük, S. (2016). *Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Lee, C., & Lee, S. J. (2017). Prevalence and predictors of smartphone addiction proneness among Korean adolescents. *Children and Youth Services Review*, 77, 10- 17. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.04.002>
- Mehari, K. R., Farrell, A. D., & Le, A.-T. H. (2014). Cyberbullying among adolescents: Measures in search of a construct. *Psychology of Violence*, 4(4), 399-415. <https://doi.org/10.1037/a0037521>
- Mercan, N. (2016). X, Y ve Z kuşağı kadınların farklı tüketim alışkanlıklarının modern dünyada inşa edilmesi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 59-70. <https://doi.org/10.21798/kadem.20161197970>
- Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., & Runions, K. C. (2014). Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 55(5), 602-611. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.06.007>
- Noy, C. (2008). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of social research methodology*, 11(4), 327-344. <https://doi.org/10.1080/13645570701401305>
- Pallant, J. F. (2007). *SPSS survival manual: A step-by-step guide to data analysis with SPSS*. McGrath Hill.
- Panova, T. & Carbonell, X. (2018). Is smartphone addiction really an addiction?. *Journal of behavioral addictions*, 7(2), 252-259. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.49>
- Savcı, M., & Aysan, F. (2017). Technological addictions and social connectedness: predictor effect of internet addiction, social media addiction, digital game addiction and smartphone addiction on social connectedness. *Dusunen Adam: Journal of Psychiatry ve Neurological Sciences*, 30(3), 202-216.
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in h-Human Behavior*, 29(1), 26-32. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.024>
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>
- Smith, P. K., López-Castro, L., Robinson, S., & Görzig, A. (2019). Consistency of gender differences in bullying in cross-cultural surveys. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 33-40. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.04.006>
- Stewart, R. W., Drescher, C. F., Maack, D. J., Ebesutani, C., & Young, J. (2014). The development and psychometric investigation of the cyberbullying scale. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2218-2238. <https://doi.org/10.1177/0886260513517552>
- Toprakçı-Alp, G., Tuncer, A. D., Sulaiman, S. A. B., & Güngör, A. (2019). Çalışma hayatında y ve z kuşağının motivasyonel farklılıkları (s. 803-810). *Proceedings on 2nd International Conference on Technology and Science*. Burdur, Türkiye.
- Türkiye İstatistik Kurumu'nun Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (2023). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden 4 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Ünver, H., & Koç, Z. (2017). Siber zorbalık ile problemli internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.
- Vikhman, A. A. (2023). Personality predictors of cyber-victimization and cyber-bullying in adolescence. *Psychology and Law*, 13(1), 94-106. <https://doi.org/10.17759/psylaw.2023130107>

- Yüksel, M., & Yılmaz, E. (2016). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online, 15*(3), 1031-1042.
- Waasdrorp, T. E., & Bradshaw, C. P. (2015). The overlap between cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 56*(5), 483-488. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.12.002>
- Zhang, A. T., Land, L. P. W., & Dick, G. (2010). Key influences of cyberbullying for university students. *PACIS 2010 Proceedings*, 83. Taipei, Taiwan.